

ERFGOED BRUSSEL

December 2018 | Nr029

Dossier **HISTORISCHE INTERIEURS**

Varia DE RESTAURATIE VAN HET *CHEVAL MARIN*
HET ŒUVRE VAN ARCHITECT FRANÇOIS VAN MEULECOM
GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

DE INVENTARIS VAN HET ROEREND CULTUREEL ERFGOED IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

NAAR EEN
GEWESTELIJKE
METHODOLOGIE

CONSTANTIN PION

KUNSTHISTORICUS, CEL KUNSTHISTORISCH
ONDERZOEK EN INVENTARIS, KONINKLIJK
INSTITUUT VOOR HET KUNSTPATRIMONIUM

Het inventarisatieteam van het KIK aan het werk in de reserves van de Gezellen van Sint-Laurentius van de Meyboom in Brussel in 2017 (foto van de auteur).

ENIGE TIJD GELEDEN WERDEN DE REGIONALE BEVOEGDHEDEN VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST UITGEBREID TOT HET ROEREND ERFGOED, WAARDOOR DE INVENTARISATIE HIERVAN KON WORDEN OPGESTART. Om de grondslagen en grenzen van deze inventaris vast te leggen, ging de Directie van het Cultureel Erfgoed (de voormalige Directie Monumenten en Landschappen) aankloppen bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), een institutionele partner waarmee ze al langer samenwerkt. Dat maakte het mogelijk om de grote verscheidenheid van goederen die onder deze nieuwe gewestelijke culturele bevoegdheid vallen te identificeren en een wetenschappelijke methodologie te ontwikkelen. In deze bijdrage worden de zes instellingen voorgesteld die het KIK tijdens de verkennende fase heeft bestudeerd, elk met hun specifieke kenmerken.

Sinds de overdracht, in 2014, van de bevoegdheid voor het roerend cultureel erfgoed heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zichzelf tot taak gesteld dit erfgoed te inventariseren, beheren en beschermen en het publiek hiervoor te sensibiliseren – een ambitieuze maar realistische doelstelling. Met uitzondering van de federale instellingen en van de instellingen die uitsluitend onder een of andere taalkundige gemeenschap vallen, telt het Brusselse grondgebied maar liefst 783 instellingen die roerend erfgoed van gewestelijk belang kunnen bewaren. Het gaat hoofdzakelijk om culturele (musea, theaters, enz.), religieuze en gemeentelijke instellingen¹.

In 2016 ging het Gewest een samenwerking aan met het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK). Deze federale wetenschappelijke instelling is belast met de inventaris, documentatie, studie en conservatie/restauratie van het culturele en artistieke erfgoed van ons land. Sinds zijn oprichting in 1948 beheert het KIK een fotografische inventaris van het Belgische kunst-

patrimonium. Tot op heden zijn meer dan 730.000 gedigitaliseerde negatieven in de gegevensbank opgenomen en voor iedereen toegankelijk gemaakt via de online fototheek². Het Brusselse artistieke en roerende erfgoed is er sterk vertegenwoordigd, met 13.755 goederen en 28.506 foto's die voor voornoemde instellingen in de inventaris zijn opgenomen. Dit geheel vormt een bijzonder nuttige basis voor de identificatie van het gewestelijke roerend erfgoed en van de instellingen waar het bewaard wordt.

De expertise van het KIK op het vlak van inventarisatie heeft het mogelijk gemaakt om een methodologie te ontwikkelen die aan de verwachtingen en noden van het Gewest tegemoetkomt. Ze moet de gebruikers begeleiden, vanaf de keuze van de stukken tot hun codering in fine in een gegevensbank, inclusief hun beschrijving en foto. De methodologie werd uitgetest en verfijnd in 11 pilootprojecten van elk één week³. De collecties die in deze experimentele fase werden onderzocht, werden speciaal uitgekozen om de verschil-

lende facetten van het gewestelijke roerend erfgoed zo goed mogelijk te kunnen verkennen. Daarbij gaat het vooral om kunstwerken (schilderijen, tekeningen, gravures, beeldhouwwerken, siersmeedwerk, enz.), meubelen, textiel, vaatwerk, machines, wetenschappelijke instrumenten en muziekinstrumenten, voertuigen, speelgoed, elementen afkomstig van deels bewaarde monumenten, foto's en archieven.

Een team van het KIK (een documentalist, een fotograaf en een kunsthistoricus) aangesteld voor het project, voerde voor elke opdracht een voorafgaand onderzoek uit en legde een aantal bezoeken af om de tijd te schatten die voor een volledige inventarisatie van de roerende culturele goederen nodig zou zijn. Het team bakende de belangrijkste categorieën van goederen af die onder de inventarisatieopdracht vallen, voor het geval de duur van die opdracht geen exhaustieve inventaris mogelijk zou maken. We laten de lezer kennismaken met deze methodologie aan de hand van een rondleiding door de zes instellingen.

Afb.1

Het kleine zwarte salon of 'loggia' van het Van Buuren Museum in Ukkel, 2011 (© KIK-IRPA, Brussel, negatief X048428, foto H. Pigeolet).

Afb.2

Het inventarisatieteam van het KIK aan het werk in de eetkamer van het Van Buuren Museum in Ukkel in 2016 (foto van de auteur).

Afb.3

Huis Dominique en Félix Aublet, verstelbare lamp op gueridon met drie bladen in de muzieksalon van het Van Buuren Museum, 1928-1929 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X105995, foto B. Felgenhauer).

Afb. 4

George Minne, *De geknielde*, 1910, bewaard in het Van Buuren Museum [© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatieven X105935-X105940, foto B. Felgenhauer].

Franse en Nederlandse binnenhuis-architecten. In 1975 heeft Alice van Buuren de villa en de totaliteit van haar goederen gelegateerd aan een private stichting.

Zoals uit de gekozen voorbeelden blijkt (afb. 2 en 3), zijn de objecten volledig en in vooraanzicht gefotografeerd om vervormingen te vermijden; daarbij werden eventuele storende elementen verwijderd. Verplaatsbare meubelen zijn tegen een effen achtergrond opgesteld om hun leesbaarheid te verbeteren (stof, papier of stevig karton in wit of zwart, om een voldoende sterk contrast tussen achtergrond en object te creëren). Het aantal foto's hangt af van het gedocumenteerde object. Om een beter dieptegevoel te geven, is het object soms ook driekwart gefotografeerd, of in bepaalde gevallen zelfs van elke zijde (voorzijde, achterzijde en profielen) (afb. 4). Deze informatie wordt aangevuld met detailfoto's die beschadigingen, restauraties, de kwaliteit en de verfijning van het stuk, als ook de merktekens, inscripties of signaturen laten zien. Waar nodig

is een fotografische schaal gebruikt om een beter beeld te geven van de grootte van het object.

Belangrijk om te vermelden is dat alle in de inventaris opgenomen objecten op het ogenblik dat de foto wordt gemaakt, worden beschreven aan de hand van een standaardformulier dat speciaal voor het Gewest is ontworpen op basis van het door het KIK voorgestelde model. De rubrieken van het formulier stemmen overeen met die van de inventarisssoftware, terwijl de gebruikte terminologie verwijst naar een thesaurus die eveneens volgens de modellen van het KIK is ontworpen. De verwerking van de foto's en de opzoeking en codering van de gegevens in de software nemen gemiddeld één week in beslag voor elke werkdag binnen de collectie.

In het Van Buuren Museum werd naar volledigheid gestreefd, maar meestal zal de kunsthistoricus bij de inventarisatie van de collecties keuzes moeten maken om de hem of haar toegemeten tijd zo optimaal mogelijk te benutten.

VAN BUUREN MUSEUM

Er werd overeengekomen om een systematische inventaris van de collectie van het Van Buuren Museum op te starten door een week ter plaatse te werken rond de goederen die worden tentoongesteld en/of bewaard op de benedenverdieping van het huis, met name in de eetkamer en in de salons (afb. 1). Deze prachtige Ukkelse villa werd in 1928 gebouwd door de architecten Léon Emmanuel Govaerts (1891-1970) en Alexis Van Vaerenbergh (1885 - ?) in opdracht van David van Buuren (1886-1954) en zijn vrouw Alice (1890-1973). De villa heeft een uniek art-deco-interieur waarin bijna elk element van het meubilair speciaal ontworpen is door Belgische,

Afb. 5

De kamer van Marcel Hastir in zijn huis met atelier, Handelsstraat 51 te Brussel, 2016 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X102524, foto's Barbara Felgenhauer).

ATELIER MARCEL HASTIR

Het Atelier Marcel Hastir is een schoolvoorbeeld, want hier beschikte het team van het KIK over slechts vijf dagen om een indicatieve inventaris te maken van een huis waarvan de inhoud, die vaak meer dan honderd jaar oud is, integraal is bewaard.

Marcel Hastir (1906-2011) was een innemende en veelzijdige artistieke persoonlijkheid. In 1935 vestigde hij zijn schilderatelier op de tweede verdieping van een gebouw gelegen in de Handelsstraat 51 (Brussel), dat sinds de vooroorlogse periode de Belgische Theosofische Vereniging huisvestte. Marcel Hastir was niet alleen kunstschilder maar organiseerde ook talrijke concerten, vertoningen en lezingen in zijn huis. Zo waren talrijke vooraan-

staande figuren op het podium van zijn atelier te zien, waaronder Abbé Pierre, Jiddu Krishnamurti, Maurice BÉjart, Barbara, Jacques Brel, Charles Trenet, zonder de klassieke musici te vergeten. Bovendien is het huis 'een plaats van herinnering' geworden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog konden onder het mom van schilderlessen jonge verzetsstrijders hier hun aanvallen voorbereiden, waaronder die op het 20ste treinkonvooi naar Auschwitz⁴.

In 2010 werd het met afbraak bedreigde huis door de Stad Brussel gekocht en gedeeltelijk beschermd, samen met zijn volledige inboedel. In datzelfde jaar vertrouwde de Stad het huis toe aan de Stichting Marcel Hastir, die belast was met de conservatie en het behoud van Hastirs eigen oeuvre (ca. 1.000 schilderijen en teke-

ningen) en van duizenden roerende goederen (kunstwerken, meubelen, muziekinstrumenten, vaatwerk, de collectie affiches van concerten en evenementen die in het atelier plaatsvonden, schildermateriaal, talloze foto's en archiefstukken, om slechts de belangrijkste te noemen).

Daar de waarde van het huis en van de collectie vooral in hun belang voor het collectieve geheugen schuilt, heeft het KIK voorgesteld een honderdtal goederen te inventariseren die de lokale activiteiten (concerten, opvoeringen, lezingen, schilder- en tekenlessen, enz.) en de vele facetten van Marcel Hastirs persoonlijkheid (schilder, muzikant, verzetsactiviteiten, enz.) het beste illustreren (afb. 5). Daarnaast werd de hele binneninrichting met het aanwezige meubilair vastgelegd in een uitvoerige fotoreportage (afb.6).

MUSEUM VOOR HET STEDELIJK VERVOER TE BRUSSEL

Een ander goed voorbeeld is het Museum voor het Stedelijk Vervoer te Brussel, waar één week te beperkt bleek voor een exhaustieve fotografische inventaris van de 130 historische voertuigen (trams, bussen, bijwagens, taxi's, dienstwagens) die deel uitmaken van de collectie, die de geschiedenis van anderhalve eeuw Brusselse mobiliteit omspant. Daarom werd beslist om zich voor deze eerste opdracht te beperken tot tien 'basisstukken' gekozen op grond van hun ouderdom, technologie, geschiedenis of zeldzaamheid, maar ook in functie van hun staat van bewaring of hun toegankelijkheid. Een van deze voertuigen, paardentram 7, behoort tot de topstukken van het Belgische erfgoed (afb. 7), enerzijds dankzij zijn uitstekende staat van bewaring, die heel dicht bij de oorspronkelijke staat aanleunt, anderzijds dankzij zijn ouderdom, want het gaat om een van de oudste bewaarde exemplaren van dit type tram ter wereld. En dan is er nog de zeldzaamheid en de geschiedenis van dit rijtuig met imperiaal: dit is het laatste van de 26 exemplaren die in 1869 werden vervaardigd door George Starbuck & Company voor de allereerste Brusselse tramlijn, van de Schaarbeekse Poort naar het Ter Kamerenbos.

HOTEL SOLVAY

Een inventarisatieopdracht kan ook specifiek betrekking hebben op een samenhangend geheel van objecten of kunstwerken. Dat is het geval voor Hotel Solvay, dat in 1894 door architect Victor Horta (1861-1947) werd ontworpen in opdracht van de industrieel Armand Solvay (1865-1930) en zijn echtgenote Fanny

Afb.6

Werkmateriaal van de schilder Marcel Hastir, bewaard in zijn huis met atelier, Handelsstraat 51 te Brussel (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X102434, foto B. Felgenhauer).

Afb.7

George Starbuck & Company, *Paardentram 7*, 1869, bewaard in het Museum voor het Stedelijk Vervoer te Brussel in Sint-Pieters-Woluwe (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X119948, foto B. Felgenhauer).

Hunter (1870-1952) (afb. 8). Het huis geldt als een van Horta's belangrijkste verwezenlijkingen en bevat nog altijd het nagenoeg volledige meubilair ontworpen door de meester van de art nouveau (afb. 9 en 10). Dit

opmerkelijke geheel is ingeschreven op de Werelderfgoedlijst van de Unesco en is het voorwerp geweest van een volledige en rijk geïllustreerde inventaris aangevuld met situeringsplannen.

Afb.8

Het muzieksalon van Hotel Solvay in Elsenne, 2017 (© KIK-IRPA, Brussel, negatief X111390, foto H. Pigeolet).

Afb.9

Victor Horta, fauteuil van de centrale salon van Hotel Solvay, 1894-1903 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X110802, foto B. Felgenhauer).

Afb.10

Victor Horta, kroonluchter van de muzieksalon van Hotel Solvay, 1894-1903 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X110822, foto B. Felgenhauer).

KONINKLIJK THEATER TOONE

Een op zijn minst origineel te noemen collectie vond het inventarisatieteam in het hart van het *Îlot Sacré*. Aan het einde van de Sint-Petronillagang bevindt zich al meer dan een halve eeuw het laatste bolwerk van een eeuwenoude en volkse Brusselse traditie: die van de stangpoppen (marionetten bediend door middel van een metalen staaf die aan de bovenzijde van het hoofd is bevestigd). Het was rond 1830 dat Antoine Genty (1804-1890) – Toone genaamd – zijn *poechenellekelder* (marionettenkelder) in de Marollenwijk opende. Sindsdien zijn acht generaties Toone elkaar opgevolgd. Onder impuls van José Géal (Toone VII), en later van zijn zoon Nicolas Géal (Toone VIII), maakten ze het theater ook in Europa bekend door hun voorstellingen ook in andere talen om te zetten. De zowat 2.000 marionetten in de collecties van het Koninklijk Poppentheater Toone illustreren bijna twee eeuwen traditie en vakmanschap (afb. 11). De meeste oude exemplaren vormen samen de 'collectie Wolfers', en het is deze collectie die door het team van het KIK werd uitgekozen voor de inventarisatieopdracht. De collectie is genoemd naar de Brusselse beeldhouwer en juwelier Marcel Wolfers (1886-1976). Deze mecenas was een groot liefhebber van deze volkse kunstvorm en kocht in 1927 een geheel van 125 marionetten van Daniel Vanlandewijck, Toone V (1888-1938), die zich om economische redenen genoodzaakt zag zijn theater te sluiten en zijn bezittingen te verkopen. Wolfers gaf ze hem echter terug in bewaring, zodat hij zijn activiteiten kon voortzetten en toch de vruchten van de verkoop kon plukken. Via de inventarisatie van de oudste marionetten konden 82 exemplaren uit de collectie Wolfers worden geïdentificeerd,

Afb.11

Het museum van het Koninklijk Poppentheater Toone in Brussel, 2017 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X113923, foto B. Felgenhauer).

Afb.12

Marionetten van de musketiers in de 'Collectie Wolfers', ca. 1850-1927, bewaard in het Koninklijk Poppentheater Toone in Brussel (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X114680, foto B. Felgenhauer).

Afb.13

De reus *Boma* van de Gezellen van Sint-Laurentius van de Meyboom, ontworpen door Josse Wouters en Marthe Coeckelenbergh, 2016 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X117248, foto B. Felgenhauer).

Afb.14

Stoet van de 709de Meyboom van Brussel door de Gezellen van Sint-Laurentius op 9 augustus 2017 (© KIK-IRPA/RBC-BHG, negatief X118917, foto S. Bazzo).

waaronder de fraaiste stukken die de ateliers van Theater Toone tussen de tweede helft van de 19de en het eerste derde van de 20ste eeuw voortbrachten (afb. 12). Als in een echte fotoshoot werd elke pop van vier zijden gefotografeerd en gewogen. Hoewel dit werk niet exhaustief is, vormt het toch een goed vertrekpunt voor instellingen die nog niet over een inventaris beschikken, zoals het Koninklijk Poppentheater Toone, dat binnenkort de deuren van zijn nieuwe museum zal openen.

MUSEUM VAN DE GEZELLEN VAN SINT-LAURENTIUS

Ook de bezittingen van de Gezellen van Sint-Laurentius van de Meyboom liggen op de grens tussen materieel en immaterieel erfgoed: de collectie omvat hoofdzakelijk reuzen, kostuums, hoeden, muziekinstrumenten, emmerpaarden, vaandels, medailles, karren, enz. De oudste stukken worden in het Museum van de Gezellen van Sint-Laurentius tentoongesteld

(afb. 13). Elk jaar, op 9 augustus, de vooravond van het feest van Sint-Laurentius, dansen reuzen met slingerende armen op de klanken van de fanfare, en gedurende de hele dag die aan het planten van de *meyboom* is gewijd, komt het processiemateriaal tot leven. Zo wordt het privilege bestendigd dat de Brusselaars eind 13de eeuw verkregen om een meiboom (vreugdeboom) te planten ter ere van de patroonheilige van het gilde der kruisboogschutters van Sint-Laurentius. Omdat het in de inventaris opgenomen materiaal het best wordt bekeken terwijl het in gebruik is, werd de inventarisatieopdracht in 2017 afgerond met een volledige fotoreportage van de festiviteiten rond het planten van de 709de *meyboom* (afb. 14).

VOORUITZICHTEN

Aan het einde van deze proef- en reflectiefase is alles klaar voor een sensibiliseringscampagne en voor de verspreiding van het inventarisatie- en beheerinstrument dat

het Gewest aanbiedt aan instellingen en personen die elementen van het Brusselse roerend cultureel erfgoed bewaren. Het opmaken van een gewestelijke inventaris blijft een gigantische onderneming die aanzienlijke materiële en menselijke middelen vereist en veel tijd in beslag zal nemen. Door de algemene inventarisatieopdracht naar een samenwerkingsverband om te buigen, kon de Directie Cultureel Erfgoed, samen met het Aartsbisdom Brussel-Mechelen en het KIK, in 2018 een eerste ondersteunings- en begeleidingscampagne voor kerkfabrieken opstarten om de inventarissen van hun bezittingen op te stellen⁵.

INDICATIEVE BIBLIOGRAFIE VAN DE IN DIT ARTIKEL VERMELDE INSTELLINGEN

- **Van Buuren Museum**
ANSPACH, I., *Museum en tuinen Van Buuren*, Mercatorfonds, Brussel, 2007.
LECHIEN-DURANT, F., *Musée David et Alice van Buuren: maison de mémoire*, Racine, Brussel, 1995.

RUCQUOY, V., 'Le musée David et Alice van Buuren et son mobilier', *Maisons d'hier et d'aujourd'hui*, 63, 1984, pp. 70-81.

- Atelier Marcel Hastir

HASTIR, M., *Une vie*, Éd. de l'Atelier, Brussel, 2002.

Jacques, C., 'Het Huis Hastir: een beschermd goed van materieel en immaterieel belang', *Erfgoed Brussel*, nr. 26-27, 2018, pp. 120-127.

- Museum voor het Stedelijk Vervoer te Brussel

MATAGNE, P., WALRAEUVENS, R., *De Gids van het Museum voor het Stedelijk Vervoer te Brussel*, Museum voor het Stedelijk Vervoer te Brussel, Brussel, 1992.

MATAGNE, P., MEUWISSEN, E., *De papierentram. De rehabilitatie van het tramdepot en -museum van Sint-Pieters-Woluwe, 50 jaar MIVB en de rijke wereldgeschiedenis van het Brussels stedelijk vervoer verteld aan de hand van oude waardepapieren van trammaatschappijen*, Belgische Vereniging van Scriptophilie, Brussel, 2004.

- Hotel Solvay

OOSTENS-WITTAMER, Y., *De levenskunst van het huis Solvay*, Lebeer-Hoosmann, Brussel, 1990.

OOSTENS-WITTAMER, Y., *Horta: het huis Solvay*, Diane de Selliers, Parijs, 1996.

OOSTENS-WITTAMER, Y., *Horta. The Solvay House. Brussels 1894-1903: UNESCO World Heritage*, Diane de Selliers, Parijs, 2005.

- Koninklijk Poppentheater Toone

HEERBRANT, J.-P., *José Géral Toone VII*, Centre Albert Marinus, Sint-Lambrechts-Woluwe, 2014.

LONGCHEVAL, A., 'Toone ou l'histoire d'une dynastie populaire', *Une tradition de marionnettes à tringle*, Centre de la Marionnette de la Communauté française de Belgique, Doornik, 1988.

LONGCHEVAL, A., HONOREZ, L., *Toone et les marionnettes traditionnelles de Bruxelles*, Paul Legrain, Brussel, 1984.

- Compagnons de Saint-Laurent du Meyboom

WOUTERS, J., 'Les géants du Meyboom', *Revue du Cercle d'Histoire de Bruxelles et Extensions*, 100, 2008, pp. 13-20.

WOUTERS, J., 'La légende du Meyboom de Bruxelles ou quelques réflexions folkloriques à propos d'un mythe fondateur', *Revue du Cercle d'Histoire de Bruxelles et Extensions*, 76, 2002, pp. 11-15.

Vertaald uit het Frans

NOTEN

1. INGELAERE en VAN BUNNEN, "Het cultureel erfgoed in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" Erfgoed Brussel, 28, 2018 pp. 112-117
2. De online fototheek kan worden geraadpleegd op <http://balat.kikirpa.be>
3. Sint-Vincentius a Paulokerk (Anderlecht), Atelier Marcel Hastir (Brussel), Gezellen van Sint-Laurentius van de Meyboom (Brussel), Koninklijk Poppentheater Toone (Brussel), *Société des Bollandistes* (Etterbeek), Hotel Solvay (Elsene), La Fonderie - Brussels Museum voor Arbeid en Industrie (Sint-Jans-Molenbeek), Van Buuren Museum (Ukkel), Woning en Atelier van de schilder Emile Fabry (Sint-Pieters-Woluwe), Sint-Hubertuskerk (Watermaal-Bosvoorde), Museum voor het Stedelijk Vervoer te Brussel (Sint-Pieters-Woluwe).
4. Hoe het 20ste treinkonvooi naar Auschwitz werd aangevallen en tot stilstand gebracht, is het onderwerp van een publicatie in de vorm van een verhaal: SCHREIBER, M., *REBELLES SILENCIEUX*, RACINE, 2006, 318 P.
5. Het is mij een waar genoegen de vertegenwoordigers van de onderzochte instellingen hier te mogen bedanken, zowel voor het onthaal als voor hun gewaardeerde medewerking aan dit project. Meer in het bijzonder dank ik Géraldine Patigny, die het project binnen het KIK coördineert, evenals de leden van mijn inventarisatieteam voor de kwaliteit van hun werk, Barbara Felgenhauer (fotografe) en Adrien Dominique (documentalist).

Inventory of movable cultural heritage in the Brussels-Capital Region. Towards a regional methodology

Regional powers have recently been extended to include movable heritage, which has led to the establishment of an inventory of the moveable heritage of the Brussels-Capital Region. In order to lay the foundations for this inventory and delineate its scope, the Cultural Heritage Directorate (the former Monuments and Sites Directorate) has called on the support of an institutional partner with which it has worked for many a year, namely the Royal Institute for Cultural Heritage. In particular, the latter has made it possible not only to identify the great variety of elements covered by this new regional cultural authority, but also to define a scientific methodology for their inventory. The six institutions studied by the Royal Institute for Cultural Heritage during the exploratory phase are presented here together with their specific characteristics.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Pascale Ingelaere, Murielle Lesecque,
Griet Meyfroots, Cecilia Paredes
en Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COORDINATIE ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE DOSSIER

Paula Dumont en Pascale Ingelaere

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Werner Adriaenssens, Manuela Core,
Lise Cuykens, Emmanuelle de Sart,
Paula Dumont, Vincent Heymans,
Isabelle Leroy, Griet Meyfroots,
Christophe Mouzelard, Constantin
Pion, Coralie Smets, Christian
Spapens, Guido Stegen, Anne Van Loo,
Ann Verdonck, Tom Verhofstadt

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Erik Tack,
Ubiqu Belgium NV/SA

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Harry
Lelièvre, Wim Kenis, Coralie
Smets, Tom Verhofstadt en de
leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

IPM printing

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

BEDANKINGEN

Sait Köse, Francis Metzger,
Marie-Françoise Plissart,
Augustin Siaens, Familie Speidel,
Philippe et Marinette Terseleer

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directeur-generaal,
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Cultureel Erfgoed
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
bpeb@urban.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden
zij verzocht zich kenbaar te maken bij
de Directie Cultureel Erfgoed van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

AAM Archives d'Architecture Moderne
AML Archief en Museum van
de Franstalige literatuur
CIDEP Centre d'information, de
documentation et d'étude du patrimoine
ENSAV École nationale
supérieure des arts visuels
GAE/DS Gemeentearchief
Elsene/Dienst Stedenbouw
GAV/DS Gemeentearchief
Vorst/Dienst Stedenbouw
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
KMKG Koninklijk Musea voor
Kunst en Geschiedenis
RBC-BHG Région Bruxelles Capitale,
Brussels Hoofdstedelijk Gewest
RIBA Royal Institute of British Architects
SAB – Stadsarchief Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2019/6860/007

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwood
015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

Laatste nummers

026-027 - April 2018
Kunstenarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van
een uitzonderlijk decor

urban
.brussels

BUP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

10 €

ISBN 978-2-87584-176-6